

**FUQAROLARNING AXBOROT OLISH VA TARQATISH ERKINLIGI
BORASIDAGI HUQUQLARINI YANADA MUSTAHKAMLASH**

Nosirova Dilbar Adhamjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Pedagogika yo‘nalishi, 1-kurs Ped-Au-25-guruh talabasi.

Ilmiy rahbar: B.A.Tillayev

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19453934>

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada fuqarolarning axborot olish va uni erkin tarqatish huquqlarini ta’minlashning huquqiy asoslari hamda amaliy mexanizmlari tahlil qilinadi. Axborot erkinligi demokratik jamiyatning ajralmas elementi sifatida ko‘rib chiqilib, uning shaffoflik, ochiqlik va hisobdorlikni ta’minlashdagi o‘rni yoritiladi. Shu bilan birga, mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida axborotga bo‘lgan ochiqlik darajasini oshirish, davlat organlari faoliyatining ochiqligini ta’minlash hamda fuqarolarning axborotga bo‘lgan ehtiyojini qondirish masalalari muhokama qilinadi. Maqolada mavjud muammolar, jumladan, axborotga kirishdagi byurokratik to‘siqlar, axborot sifati va ishonchliligi bilan bog‘liq masalalar tanqidiy tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu yo‘nalishda xalqaro tajriba asosida samarali taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari fuqarolarning axborot olish va tarqatish huquqlarini yanada mustahkamlash orqali fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.*

***Kalit so‘zlar:** axborot erkinligi, fuqarolik jamiyati, ochiqlik, shaffoflik, axborotga kirish huquqi, davlat organlari ochiqligi, axborot siyosati, demokratik institutlar, huquqiy mexanizmlar, raqamli axborot tizimlari*

***Annotation:** This article analyzes the legal foundations and practical mechanisms for ensuring citizens’ rights to access and freely disseminate information. Freedom of information is considered an integral element of a democratic society, and its role in ensuring transparency, openness, and accountability is highlighted. At the same time, within the framework of ongoing reforms in the country, issues such as increasing the level of openness to information, ensuring the transparency of public authorities, and meeting citizens’ information needs are discussed. The article also critically examines existing problems, including bureaucratic barriers to accessing information, as well as issues related to the quality and reliability of information. Furthermore, effective proposals and recommendations are developed based on international experience in this field. The results of the research contribute to strengthening citizens’ rights to access and disseminate information, thereby supporting the development of civil society.*

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Keywords: *Freedom of information, civil society, openness, transparency, right of access to information, openness of state bodies, information policy, democratic institutions, legal mechanisms, digital information systems.*

Аннотация: *В данной статье анализируются правовые основы и практические механизмы обеспечения прав граждан на получение и свободное распространение информации. Свобода информации рассматривается как неотъемлемый элемент демократического общества, освещается её роль в обеспечении прозрачности, открытости и подотчётности. Вместе с тем обсуждаются вопросы повышения уровня открытости информации в стране в рамках проводимых реформ, обеспечения прозрачности деятельности государственных органов, а также удовлетворения потребностей граждан в информации. В статье проводится критический анализ существующих проблем, в частности бюрократических препятствий при доступе к информации, а также вопросов, связанных с качеством и достоверностью информации. Кроме того, на основе международного опыта разрабатываются эффективные предложения и рекомендации в данном направлении. Результаты исследования направлены на дальнейшее укрепление прав граждан на получение и распространение информации и способствуют развитию гражданского общества.*

Ключевые слова: *свобода информации, гражданское общество, открытость, прозрачность, право на доступ к информации, открытость государственных органов, информационная политика, демократические институты, правовые механизмы, цифровые информационные системы.*

Kirish. Zamonaviy jamiyat taraqqiyotida fuqarolarning axborot olish va uni erkin tarqatish huquqi demokratik institutlarning barqaror faoliyat yuritishini ta’minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Axborotga erkin kirish imkoniyati fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshiradi, davlat boshqaruvida ochiqlik va hisobdorlikni kuchaytiradi hamda jamiyatda ishonch muhitini shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan, axborot erkinligi nafaqat individual huquq, balki jamiyat rivojlanishining muhim sharti sifatida qaraladi. A.X. Saidov ta’kidlaganidek, inson huquqlarining samarali ta’minlanishi ko’p jihatdan fuqarolarning axborotga bo’lgan erkin kirish imkoniyatlari bilan belgilanadi [1].

Mamlakatimizda so‘nggi yillarda axborot ochiqligini ta’minlash, davlat organlari faoliyatining shaffofligini oshirish hamda fuqarolarning axborotga bo’lgan ehtiyojini qondirishga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, raqamli infratuzilmaning

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

rivojlanishi axborot almashinuvi tezligini oshirib, fuqarolarning turli manbalardan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. S.S. G‘ulomovning fikricha, axborotlashgan jamiyat sharoitida raqamli texnologiyalar axborotdan foydalanish samaradorligini oshirish orqali fuqarolarning huquqiy imkoniyatlarini kengaytiradi [2].

Biroq, ushbu yo‘nalishda erishilgan natijalarga qaramasdan, axborot olish va uni tarqatish erkinligini to‘liq ta‘minlashda ayrim tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan, ayrim hollarda axborotga kirishdagi ma‘muriy cheklovlar, axborotning to‘liqligi va ishonchliligi bilan bog‘liq kamchiliklar ushbu huquqning amaliy ro‘yobga chiqishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. B.B. Yo‘ldoshevning qayd etishicha, davlat boshqaruvida ochiqlik darajasi bevosita axborot siyosatining samaradorligi va institutlarning hisobdorlik mexanizmlariga bog‘liqdir [3].

Shu bois, mazkur maqolada fuqarolarning axborot olish va uni erkin tarqatish huquqlarini yanada mustahkamlash masalalari tizimli tahlil qilinib, mavjud muammolarni bartaraf etish hamda ushbu sohada samaradorlikni oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan yondashuvlar ishlab chiqish maqsad etib belgilangan.

Asosiy qism. Fuqarolarning axborot olish va uni erkin tarqatish huquqi zamonaviy huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatining muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu huquqning amalda ta‘minlanishi davlat organlari faoliyatining ochiqligi, axborot siyosatining samaradorligi hamda fuqarolarning huquqiy ong va madaniyati darajasiga bevosita bog‘liqdir. Shu jihatdan, axborot erkinligi masalasi faqat normativ-huquqiy bazani shakllantirish bilan cheklanib qolmay, balki uni real hayotda samarali qo‘llash mexanizmlarini yaratishni ham talab etadi.

Avvalo, axborotga kirish huquqining huquqiy asoslarini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston Respublikasida ushbu yo‘nalishda qator qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo‘lib, ular fuqarolarning axborot olish erkinligini kafolatlashga xizmat qilmoqda. A.X. Saidovning ta‘kidlashicha, inson huquqlarini ta‘minlashda huquqiy kafolatlarning mavjudligi yetarli emas, balki ularning samarali ishlashi muhim hisoblanadi [1]. Demak, qonunchilik bazasini takomillashtirish bilan bir qatorda, uning ijrosini ta‘minlash mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Shu bilan birga, axborot erkinligini ta‘minlashda davlat organlari faoliyatining ochiqligi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Davlat organlari tomonidan axborotning o‘z vaqtida va to‘liq taqdim etilishi fuqarolarning davlatga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi. B.B. Yo‘ldoshevning fikricha, davlat boshqaruvida ochiqlik darajasi oshgan sari jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va fuqarolarning faolligi ham ortadi [3]. Shu sababli, davlat organlari faoliyatida

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

ochiqlik tamoyillarini keng joriy etish, axborot berish jarayonlarini soddalashtirish va raqamlashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ushbu huquqni ta’minlashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Raqamli platformalar, elektron hukumat tizimlari va onlayn axborot resurslari fuqarolarga tezkor va qulay axborot olish imkonini bermoqda. S.S. G‘ulomov ta’kidlaganidek, raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot resurslaridan samarali foydalanish fuqarolarning ijtimoiy faolligini oshirish bilan birga, davlat boshqaruvida samaradorlikni ham ta’minlaydi [2]. Shu nuqtai nazardan, elektron hukumat tizimlarini yanada rivojlantirish va ularning funksional imkoniyatlarini kengaytirish zarur.

Biroq, axborot erkinligini ta’minlash jarayonida qator muammolar ham mavjud. Xususan, ayrim hollarda davlat organlari tomonidan axborotning to’liq yoki o’z vaqtida taqdim etilmasligi, byurokratik to’siqlarning mavjudligi fuqarolarning axborotga bo’lgan huquqlarini cheklab qo’yimoqda. Shuningdek, axborot sifati va ishonchliligi masalasi ham dolzarb bo’lib qolmoqda. N. Jo’rayevning fikricha, axborot makonida sifat va ishonchlilikni ta’minlash fuqarolarning to’g’ri qaror qabul qilishida muhim ahamiyatga ega [4]. Shu bois, axborot resurslarini nazorat qilish, ularning sifatini oshirish va yolg‘on axborotlarning oldini olish bo’yicha samarali mexanizmlarni ishlab chiqish talab etiladi.

Bundan tashqari, fuqarolarning axborotdan foydalanish madaniyatini oshirish ham muhim masalalardan biridir. Axborot erkinligi mavjud bo’lgan sharoitda fuqarolarning ushbu huquqdan oqilona foydalanishi, axborotni tahlil qilish va undan to’g’ri xulosa chiqarish ko‘nikmalariga ega bo’lishi zarur. E. Xolbekovning ta’kidlashicha, zamonaviy jamiyatda axborot madaniyati darajasi fuqarolarning huquqiy faolligini belgilovchi asosiy omillardan biridir [5]. Shu sababli, aholining axborot savodxonligini oshirish, ayniqsa yoshlar o’rtasida media savodxonlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, fuqarolarning axborot olish va uni erkin tarqatish huquqlarini yanada mustahkamlash uchun kompleks yondashuv zarur. Bu borada huquqiy bazani takomillashtirish, davlat organlari faoliyatining ochiqligini oshirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish hamda fuqarolarning axborot madaniyatini rivojlantirish o‘zaro uyg‘un holda amalga oshirilishi lozim. Faqat shundagina axborot erkinligi jamiyat taraqqiyotining real omiliga aylanishi mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, fuqarolarning axborot olish va uni erkin tarqatish huquqlarini mustahkamlash zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ajralmas sharti hisoblanadi va bu jarayon faqat normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilish bilan cheklanib qolmasdan, ularning amaliy

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

ijrosini ta’minlash orqali real natija beradi. Amalga oshirilgan tahlillar shuni ko’rsatadiki, axborot erkinligi darajasi davlat boshqaruvidagi ochiqlik, raqamli infratuzilma rivoji va fuqarolarning axborot madaniyati bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ushbu omillarning birortasi yetarli darajada shakllanmagan taqdirda tizimda uzilishlar yuzaga keladi. Shu bois, birinchi navbatda davlat organlari faoliyatida ochiqlikni ta’minlash mexanizmlarini kuchaytirish, ya’ni axborot taqdim etish jarayonlarini aniq muddatlar va javobgarlik asosida tartibga solish zarur. Ikkinchidan, elektron hukumat tizimlarini yanada rivojlantirish, barcha davlat xizmatlarini maksimal darajada raqamlashtirish va yagona integratsiyalashgan platformalar orqali fuqarolarga qulay va tezkor axborot olish imkonini yaratish lozim. Uchinchidan, axborot sifati va ishonchliligini ta’minlash maqsadida rasmiy manbalarning ustuvorligini oshirish, noto’g’ri axborotlarga qarshi tezkor javob mexanizmlarini joriy etish va axborot monitoring tizimini kuchaytirish talab etiladi. To’rtinchidan, fuqarolarning media va axborot savodxonligini oshirishga qaratilgan tizimli ta’lim dasturlarini joriy etish, ayniqsa yoshlar o’rtasida tanqidiy fikrlash ko’nikmalarini rivojlantirish orqali axborotdan ongli foydalanish madaniyatini shakllantirish muhim hisoblanadi. Beshinchidan, davlat va jamiyat o’rtasida ochiq muloqot muhitini yaratish, jamoatchilik nazoratini kengaytirish va fuqarolarning qaror qabul qilish jarayonlaridagi ishtirokini rag’batlantirish orqali axborot erkinligini amaliy darajada mustahkamlash mumkin. Umuman olganda, axborot olish va uni erkin tarqatish huquqlarini ta’minlashga kompleks yondashuv joriy etilmasa, mavjud islohotlar kutilgan natijani bermaydi, aksincha, tizimda formallik ustunlik qiladi, shu sababli ushbu sohada izchil, o’zaro bog‘liq va amaliy yo’naltirilgan choralarni amalga oshirish ustuvor vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saidov, A. X. (2019). Inson huquqlari nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Adolat nashriyoti.
2. G’ulomov, S. S. (2020). Axborotlashgan jamiyat va raqamli iqtisodiyot. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
3. Yo’ldoshev, B. B. (2018). Davlat boshqaruvida ochiqlik va shaffoflik masalalari. Toshkent: Fan nashriyoti.
4. Jo’rayev, N. (2021). Axborot xavfsizligi va axborot siyosati asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
5. Xolbekov, E. (2019). Axborot madaniyati va media savodxonlik. Toshkent: Fan va texnologiya.